

2008MME110 bijlage 1

Actieprogramma Duurzaamheid & Programma Klimaat op Orde

Kwartaalrapportage: 2^e kwartaal 2008

7 juli 2008

Inleiding

Naar een toekomstbestendige provincie Utrecht

Utrecht: klaar voor de toekomst! Onder dat motto werken we aan een toekomstbestendige provincie. Dat betekent dat we de provincie zo goed mogelijk willen voorbereiden op de toekomst, en dat we bij al onze beslissingen en acties rekening houden met de gevolgen voor de toekomst. Duurzame ontwikkeling is daarbij het sleutelbegrip. Ontwikkelen met het oog op de toekomst, in samenwerking met al onze partners en op ieder denkbaar onderwerp. Klimaatverandering en duurzame energie krijgen daarbij onze bijzondere aandacht omdat wij deze onderwerpen als de belangrijkste uitdagingen voor de toekomst zien.

Actieprogramma Duurzaamheid:

Het actieplan duurzaamheid is bedoeld om op een breed scala aan provinciale beleidsterreinen te experimenteren met duurzame beslissingen en activiteiten. Denk aan schonere vormen van transport (mobiliteit), levensloopbestendige wijken (wonen, ruimtelijke ordening), duurzaam ondernemen (economie). Het actieplan duurzaamheid is dan ook zowel op externe partijen als de eigen organisatie gericht.

Klimaatprogramma “Klimaat op Orde”

Het programma Klimaat op Orde bestaat uit een aantal concrete projecten en processen die moeten leiden tot een *klimaatbestendige* en *klimaatneutrale* en daarmee toekomstbestendige provincie Utrecht. Dit programma richt op zowel de ruimtelijke vraagstukken en het opvangen van de gevolgen van klimaatverandering, als het versterken van samenwerking en innovatie om de uitstoot van broeikasgas te reduceren. Omdat klimaatverandering vraagt om snelle actie, maar er (zeker op het ruimtelijk terrein) nog veel kennis moet worden opgebouwd werkt het programma, dat bestaat uit meerdere deelprojecten, onder het motto Doen en Leren.

Actieprogramma duurzaamheid

Samenvatting

Op 18 februari 2008 hebben Provinciale staten het Actieplan Duurzaamheid vastgesteld. Het Actieplan Duurzaamheid wil de provinciale organisatie en haar stakeholders inspireren tot het zetten van stappen op het gebied van duurzame ontwikkeling. Initiatieven in deze richting ondersteunen we met als doel deze een trede hoger op de duurzaamheidsladder (DO-ladder) te krijgen.

Daarnaast wordt het maken van een duurzame afweging een vast aandachtspunt binnen beleid, uitvoering en bedrijfsvoering. Het Actieplan Duurzaamheid richt zich op verschillende beleidsterreinen en op de bedrijfsvoering. Daarmee is het vergelijkbaar met het Programma Klimaat Op Orde. Daar waar het Klimaatprogramma zich focust op de Planet kant van duurzaamheid streeft het Actieplan Duurzaamheid naar een integrale invulling van People, Planet en Profit.

Deze rapportage geeft de stand van zaken per 1 juli 2008 weer.

Doelen

- Zelf het goede voorbeeld geven door (o.a.) een duurzame bedrijfsvoering
- Duurzaamheid tot een belangrijk afwegingscriterium maken voor al onze beslissingen en acties; het actieprogramma biedt hier de benodigde gereedschappen voor.
- Onze externe partners stimuleren en ondersteunen bij hun duurzame ambities

Stand van zaken per 1 juli 2008

Duurzaamheid is een manier van werken. Iedereen kan daar invulling aangeven. Om binnen en buiten de organisatie mensen te inspireren tot duurzame ontwikkeling, hebben we een *afwegingskader* duurzaamheid ontwikkeld (bijgevoegd), waarin criteria zijn opgenomen die maken dat een project of plan meer of minder duurzaam is. Ook hebben we rond bestaande en komende projecten binnen de organisatie verkend wat er allemaal mogelijk is op het gebied van duurzaamheid. Dit laatste heeft geleid tot de eerste versie van de DO-ladder¹, een lijst van projecten die gerangschikt zijn op de mate van duurzaamheid. Hoe meer criteria uit het afwegingskader van toepassing zijn op een project, hoe hoger dit project op de ladder staat.

Hieronder volgt een lijst met projecten die in de afgelopen maanden zijn "doorgelicht". Per project is waar mogelijk ook aangegeven hoe het actieplan duurzaamheid kan bijdragen aan verdere verduurzaming van het project.

Afdeling	Project	Duurzaamheidskansen	Vanuit actieplan
Mobiliteit	Goed en efficiënt Goederen vervoer	Meer nadruk op People aspecten: betrekken van omwonenden	Participatietraject burgers
Bodem en water	Innovatieve veestallen	Aantrekkelijk stallen voor ondernemer, dieren, landschap en milieu.	Ontwikkelen van innovatieve concepten en stimuleren deze in productie te krijgen
Groen	Biologische Landwinkels	Door stimuleren lokale afzet van producten minder transport en CO2	Nog te verkennen (relatie met verkrijgbaarheid in de stad)
Wegen	Energiezuinig Asfalt	Op zoek naar extra milieuwinst naast de CO2 reductie bij productie	Opschaling en stimuleren richting 100% recycling

¹ DO staat voor "duurzame ontwikkeling"

Informatie voorziening	ICT Cradle to cradle	Hard en software worden gecheckt op duurzaamheid: weinig energie, geen verspilling van grondstoffen en verbeteren van de arbo omstandigheden	Marktonderzoek en vormen van inkoopmacht (evt. ook voor thuisgebruik).
PMF (klimaatprogramma)	Klimaatneutraal provinciehuis	Groene stroom, energie besparing en verantwoorde compensatie in combinatie met duurzaam inkopen. Draagvlak voor klimaatneutraal werken.	Inventariseren van goede voorbeelden en verbetermogelijkheden bij betrokken afdelingen (SEI, FSE, WEG)
Facilitaire Service	Duurzame catering Provinciehuis	werken aan 100% duurzaam: milieuwinst, dieren welzijn, gezondheid en eerlijke handel	Nog te verkennen (relatie met opschaling dienstenpakket)
Economie	Aanpak leegstand kantoorpanden	hergebruik of duurzame revitalisatie of sloop van panden versterkt sociale veiligheid, vestigingskansen en zorgvuldig ruimtegebruik	Nog te verkennen
Handhaving	Verbreden milieuhandhaving	Handhavingsnetwerk inzetten om ook kansen o.g.v. duurzaamheid te signaleren (b.v. mogelijkheden om energie te besparen, bovenwettelijke arbo maatregelen, etc.)	Ondersteuning bij ontwikkeling van structuur, kennis en vaardigheden
Milieu	Duurzame gebiedsontwikkeling	Naast milieuaspecten ook andere duurzaamheidsthema's (m.n. people) uitwerken bij gebiedsontwikkeling	Starten met een inspiratiesessie met innovatieve vrijdenkers voor verdere uitwerking vliegbasisgebied Soesterberg
In ontwikkeling			
PMF (klimaatprogramma)	Rijnenburg	Naast aandacht voor deelthema's als klimaat en water ook andere duurzaamheidsthema's verkennen.	Duurzame rode draad in Rijnenburg: C2C coaching op de 5 klimaat thema's
Bodem en water (klimaatprogramma)	Landbouw op orde Levensduur van een koe	Bijdrage aan minder broeikasgas, uitspoeling nutriënten, verhoging dierenwelzijn en bedrijfsrendement.	Nog te verkennen (relatie met brede benadering)

Kwartaaloverzicht stand van zaken deelprojecten

Hieronder staat per actie uit het actieplan duurzaamheid beschreven wat de stand van zaken op 1 juli 2008 is.

1. Afwegingskader: DO-ladder

Omschrijving en toelichting

Inhoud en methodiek ontwikkelen die gebruikt gaat worden bij het zichtbaar maken van het duurzaamheidsniveau van verschillende activiteiten, projecten en beleidsvoornemens.

Geplande resultaten in 2008 conform projectplan

Voorstel voor afwegingskader en wijze van gebruik en invoering

Rapportage over 2^e kwartaal 2008

Afwegingskader is vormgegeven (bijgevoegd) en in de organisatie voorgelegd voor commentaar. Wordt door veel medewerkers gezien als een inspirerend en een goed overzicht om aan duurzaamheid te kunnen werken. Uit onderzoek intern blijkt echter dat eigenaarschap en draagvlak voor duurzaamheidsambities ontbreken en dat voor een juiste inzet en borging van dit instrument eerst een heldere visie en structuur noodzakelijk is.

Voor de uiteindelijke vormgeving van het afwegingskader is deze naast de systematiek van de Staat van Utrecht gelegd en zijn beide instrumenten in de volgende versie op elkaar afgestemd.

Vooruitblik op 3^e en 4^e kwartaal 2008

Verdere uitwerking van het afwegingskader i.r.m. Staat van Utrecht en uitwerken naar een duurzaamheidscore (maat van de ladder)

Traject starten waarbij visie en ambitie m.b.t. duurzaamheid worden vastgesteld. Betrekken van PS, GS, Management en vertalen naar de dagelijkse praktijk van de afdelingen. Hierin het werken (en borging) met een afwegingskader centraal zetten: rol, betekenis, middelen, samenhang.

Financiën 2008

Middelen voor de uitwerking van de DO-ladder zijn voor 85% besteed

2. Verduurzamen van bestaande projecten

Omschrijving en toelichting

Bestaande projecten en activiteiten binnen de organisatie bij de diverse beleidsvelden beoordelen op duurzaamheid en een treetje hoger op de ladder krijgen.

Geplande resultaten in 2008 conform projectplan

Projectenlijst met beschrijving van extra inspanningen vanuit het duurzaamheidsprogramma

Rapportage over 2^e kwartaal 2008

Op de eerste versie van de DO-ladder zijn 10 projecten gekomen (zie eerste deel van deze rapportage). Voor deze projecten zijn / worden verbeteropties in kaart gebracht. Voor de uitwerking hiervan zijn middelen uit het Actieplan beschikbaar. Met de projectleiders worden deze verbeteringen momenteel verder uitgewerkt. Nieuwe projecten worden gezocht en ook de projecten uit het programma Klimaat op Orde worden op de ladder gezet. Op deze manier wordt de volle breedte van duurzaamheid binnen de organisatie zichtbaar. Belangrijk voor het duurzaam oppakken is draagvlak binnen de gehele organisatie: van hoog tot laag moet worden gestuurd op duurzaamheid.

Vooruitblik op 3^e en 4^e kwartaal 2008

Meerdere projecten op de DO-ladder plaatsen. Heldere en communiceerbare criteria voor mate van duurzaamheid ontwikkelen.

Projectenlijst met daarin uitgewerkt de aanpak van de verbeteropties opstellen en voor besluitvorming aanbieden.

Financiën 2008

Middelen zijn nog niet aan interne projecten gekoppeld

3. Nieuwe Projecten

Omschrijving en toelichting

Stimuleren van nieuwe initiatieven en creativiteit bij onze externe relaties (gemeenten, bedrijven en maatschappelijke organisaties)

Geplande resultaten in 2008 conform projectplan

Subsidiekader en verordening voor projecten van externen
Eerste tranche projecten

Rapportage over 2^e kwartaal 2008

Kaderverordening Klimaat energie en duurzaamheid is door PS vastgesteld. Voor de uitwerking van de nadere eisen voor GS is gebruik gemaakt van een verkenning bij stakeholders: waar is behoefte aan. Hieruit kwam met name de wens naar voren om de samenwerking op het gebied van duurzaamheid te bevorderen. Veel ruimte laten om met diverse partijen aan duurzaamheid te werken en kennis te delen. Dit laatste zal met name bij LvDO (zie hieronder) naar voren moeten komen.

Vooruitblik op 3^e en 4^e kwartaal 2008

Nadere eisen door GS vastgesteld
Eerste project ideeën naar duurzaamheidsprojecten uit laten werken
Besluitvorming over de eerste projecten.

Financiën 2008

Middelen zijn nog niet aan projecten gekoppeld. Dit gebeurt na openstelling subsidieregeling

4. Leren voor Duurzame Ontwikkeling (LvDO)

Omschrijving en toelichting

Koppelen van ondersteunende en inspirerende leer- en participatie trajecten aan deze duurzaamheidsprojecten

Geplande resultaten in 2008 conform projectplan

Lijst met projecten op het gebied van stimuleren kennis en vaardigheden

- gekoppeld aan actieplan duurzaamheid
- vanuit een ander duurzaamheidskader
- vanuit maatschappelijk initiatief

Rapportage over 2^e kwartaal 2008

Het Provinciaal Ambitiestatement is opgesteld en opgestuurd naar LNV, met de volgende speerpunten:

1. Projecten die kennis en vaardigheden inbrengen binnen Actieplan Duurzaamheid activiteiten (**Actieplan projecten**)
2. Projecten met een nadruk op leerdoelen gekoppeld aan concrete acties m.b.t. duurzame ontwikkeling in relatie tot klimaat, MVO, Plattelandsontwikkeling, bouwen & wonen (**Bottum-up projecten**)
3. Projecten gericht op verduurzaming van de samenleving via **maatschappelijk initiatief**

Het Ambitiestatement is door de landelijke stuurgroep (met complimenten) goedgekeurd en LNV zal de subsidiebeschikking afgeven. Eerste project in de categorie 3 is binnen: Groene Wens: het verder brengen van burger ideeën op het gebied van duurzaamheid. Ook de training van de klimaat ambassadeurs (cat. 2) wordt vanuit LvDO betaald. Verdere verkenning van cat. 1 en 2 (intern) is begonnen. Formele start na vaststelling nadere eisen door GS.

Vooruitblik op 3^e en 4^e kwartaal 2008

Start werving projecten 1 september: publiciteit en publicaties

Financiën 2008

Van de Actieprogramma middelen is 70% voor 2 leerprojecten gebruikt. Extra middelen komen vanuit LNV.

5. Voorlichting

Omschrijving en toelichting

Partijen met wie wij binnen dit programma gaan samenwerken betrokken houden en met elkaar verbinden, derden door het programma inspireren.

Geplande resultaten in 2008

Communicatiestrategie en infrastructuur

Rapportage over 2^e kwartaal 2008

Ter voorbereiding op de communicatiestrategie heeft een interviewronde plaatsgevonden onder interne projectleiders en externe stakeholders. Dit heeft de nodige input opgeleverd voor de communicatiestrategie en duidelijk gemaakt dat duurzaamheid nog niet echt met de Provincie Utrecht wordt geassocieerd. Duidelijk voor het voetlicht brengen wat we doen, samenwerking, samenhang en initiatieven verbinden wordt verlangd. Provincie Utrecht wordt zowel intern als extern gezien als het orgaan om dit op te pakken.

Vooruitblik op 3^e en 4^e kwartaal 2008

Uitwerken communicatie strategie. Speerpunten:

- werk gerelateerd
 - samenhang
 - bestaande middelen en kanalen
 - opbouwen extern kennis- en uitwisselingsnetwerk
 - openheid: wij zijn in (duurzame) ontwikkeling, help ons
- Ontwikkelen van communicatie-instrumenten en organisatie.

Financiën 2008

40% van budget besteed

6. Monitoring

Omschrijving en toelichting

Verantwoording afleggen over onze vorderingen op het gebied van duurzaamheid

Geplande resultaten in 2008 conform projectplan

Wijze van monitoring, nulmeting, relatie met duurzaamheidmonitor Telos

Rapportage over 2^e kwartaal 2008

Er is een monitor ontwikkeld (concept versie) die gebaseerd is op de methodiek van TELOS voor de Staat van Utrecht. In de monitor worden voor een project de criteria ingevuld die verbeterd zullen worden op gebied van duurzaamheid. Vervolgens kan achter elk criterium worden aangegeven in hoeverre er positief (of onverhoopt negatief) resultaat is bereikt. De criteria waarop wordt gemonitord, kunnen worden ontleend aan het afwegingskader. Uiteraard kunnen ook aanvullende of afwijkende criteria voor een project worden vastgesteld.

Vooruitblik op 3^e en 4^e kwartaal 2008

Verdere uitwerking monitor i.s.m. projectleiders; proefdraaien met de huidige serie "ladderprojecten".

Financiën 2008

Nog geen financiële middelen ingezet.

Planning vervolgstappen

In onderstaand overzicht is aangegeven welke producten en acties voor de komende periode gepland zijn.

Wat gaan we leveren	Wat gaan we daarvoor doen	Wanneer is het klaar
Afwegingskader Duurzame Ontwikkeling met voorstel voor invoering en gebruik	<ol style="list-style-type: none"> 1. Inhoudelijke fine-tuning (uitgangspunten en resultaten Staat van Utrecht, input College, en management) 2. weging en structuur aanbrengen (bepalen van de duurzaamheidsscore) 3. training voor afdelingen om te werken met het afwegingskader 	Okt 2008
Stappenplannen voor interne projecten (per afdeling)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Aan de hand van afwegingskader verbetervoorstellen doen voor de projecten op de DO-ladder (i.s.m. betrokken afdelingen). 2. Op basis van de verbetervoorstellen besluiten over benodigde ondersteuning vanuit actieplan duurzaamheid. 	Dec 2008
DO-ladder uitbreiden (intern)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nieuwe projecten toevoegen, bij voorkeur op terreinen die nu nog niet vertegenwoordigd zijn op de ladder. 	Doorlopend
DO-ladder met nieuwe projecten "uit het veld" (extern) op het gebied van DO en Leren (LvDO)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Openstellen van een subsidieregeling 2. Integrale behandeling van aanvragen 3. Stakeholders benaderen en ondersteunen bij het ontwikkelen van projecten. 	Start 1 sept. Doorlopend
Communicatiestrategie en -instrumenten	<ol style="list-style-type: none"> 1. Inzetten van zoveel mogelijke bestaande kanalen en instrumenten 2. inspiratiesessie en netwerkbijeenkomsten 	Okt. 2008
Monitor duurzame ontwikkeling	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ontwikkelen monitor voor het volgen van de voortgang per project op gebied van duurzaamheid 2. Toepassen monitor op projecten op de ladder. 3. Bewaken van de samenhang met "Staat van Utrecht" die periodiek de duurzaamheid van de provincie als geografisch grondgebied in kaart brengt. 	Per kwartaal

Programma Klimaat op Orde

Het programma klimaat op Orde is 19 mei 2008 vastgesteld door Provinciale Staten en vanaf dat moment in uitvoering gegaan.

Programmadoelstellingen

Het programma draagt bij aan het oplossen van twee maatschappelijke vraagstukken

A. Terugdringen van broeikasgassen

B: Een klimaatbestendige en daarmee toekomstbestendige, gezonde en veilige leefomgeving.

Aanpak

Het programma bestaat uit concrete deelprojecten die bijdragen aan bovengenoemde doelstellingen.

Hoofddoelstelling A

Terugdringen van broeikasgassen

Projecten gericht op versnellen, verbinden, vermarkten en voorbeeld zijn

Provincie Utrecht werkt vanuit diverse beleidsterreinen reeds *structureel* aan mitigerende maatregelen. Alle facetten m.b.t. **energie** (duurzame energieopwekking, energiebesparing etc.) worden opgepakt vanuit de **afdeling Milieu** en afdeling **Mobiliteit** draagt binnen bestaande programma's (SMPU, pakketstudies) bij aan CO2 reducerende maatregelen. De extra activiteiten vanuit het programma klimaat zijn bedoeld om initiatieven te versnellen, te verbinden en te vermarkten en zelf het goede voorbeeld te geven. De projecten zijn daarmee complementair aan het structurele mitigerende beleid van de provincie.

Activiteiten: De projecten richt zich o.a. op de volgende activiteiten:

- Eigen provinciale organisatie als voorbeeld stellen en beïnvloeden van de markt door in te zetten op een klimaatneutrale organisatie en duurzame inkoop
- Contacten met bedrijven, lokale overheden en maatschappelijke organisaties aangaan om draagvlak te vergroten en organisaties uit te dagen het goede voorbeeld te geven
- Innovatie bevorderen; makelaar tussen partners, kenniscentra, initiatiefnemers en provinciale (financiële) subsidiefondsen en zorgen dat kennis wordt overgedragen
- Provinciale ruimtelijke instrumenten benutten om initiatieven mogelijk te maken en opsporen van ruimtelijke mogelijkheden
- Benutten van provinciale rol als vergunningverlener en vergunninghandhaver
- *Monitoren*; onder andere met hulp van een monitorsysteem zal de provincie en een aantal gemeenten regionale en lokale inspanningen gericht op uitstootvermindering monitoren, waardoor effectiever kan worden gestuurd.

Hoofddoelstelling B

een klimaatbestendige en daarmee toekomstbestendige, gezonde en veilige leefomgeving
Projecten gericht op Doen en Leren

Omdat klimaatverandering vraagt om snelle actie, maar er zeker op het ruimtelijk terrein nog veel kennis moet worden opgebouwd, zijn de projecten gericht op uitvoering van pilots, kennisopbouw en groeiende bewustwording.

Activiteiten: de projecten richt zich o.a. op de volgende activiteiten:

- De regionale primaire en secundaire effecten en de ruimtelijke gevolgen van klimaatverandering in beeld te brengen (klimaateffectkaarten)
- Het maatschappelijk debat met partners te starten over de gevolgen van klimaatverandering aan de hand van klimaateffectkaarten, adaptatieprojecten en met inzet van “adaptatie ambassadeurs”
- Adaptatie pilots te starten en de lessen hiervan te benutten voor nieuwe initiatieven en, samen met de klimaateffectkaarten, voor de ontwikkeling van nieuw ruimtelijk beleid
- Adaptatie onderdeel te laten zijn bij nieuw provinciaal beleid
- In 2011 wordt bij (ruimtelijke) vraagstukken als vanzelfsprekend rekening gehouden met de aanpassingen die nodig zijn om de effecten van klimaatverandering op te vangen.

Integraliteit

Het programma is erop gericht zo goed mogelijk verbanden te leggen tussen mitigerende doelstellingen en ruimtelijke (adaptatie) doelstellingen, kruisbestuiving te laten plaatsvinden tussen de deelprojecten en lijnactiviteiten en zo integraal mogelijk te handelen.

Borging in provinciaal beleid

Opedane visie en kennis over de effecten van klimaatverandering moet over drie jaar integraal onderdeel uitmaken van provinciaal strategisch beleid en afwegingskaders.

Programmastructuur

Het programma bestaat uit drie pijlers.

Pijler 1: nieuwe projecten ontwikkeld vanuit het programma

Pijler 2: nieuwe klimaatinitiatieven die worden getrokken door afdelingen

Pijler 3: initiatieven van derden.

Programma Klimaat op Orde

Status van de deelprojecten

Inhoudelijke voortgang van de projecten treft u aan in de bijlage.

Kwartiermaken/initiatiefase	
Vorbereidingsfase	
Uitvoeringsfase	
Afronding/evaluatiefase	

Project	Doelstelling	Fase
PIJLER 1: Nieuwe programma initiatieven		
1. Hier en Nu	1. Klimaatneutraal kantoor in 2008 en 2. klimaatneutrale organisatie in 2010	
2. Op kop	100 klimaatneutrale organisaties in 2010	
3a Klimateffectkaarten	1. Oplevering 1 ^e generatieschetskaarten in 2008 2. Klimaatatlas (2 ^e generatiekaarten in 2009)	
3b Meters Meten	Mitigatiemonitor: periodieke voetafdruk provincie en gemeenten en monitoring initiatieven die leiden tot reductie broeikasgassen, in samenwerking met gemeenten.	
4. Nieuw Bouwen Rijnenburg	Een klimaatbestendig en duurzaam ontwerp voor Rijnenburg dat geïntegreerd wordt in het masterplan	
5. Klimaat is geen spel	Eerste fase: 5 pilotscholen + 15 volgende scholen doen mee aan een "klimaatspel" waarbij het gaat om de meest creatieve school die werkt aan oplossingen voor klimaat en bewustwording	
Pijler 2: Nieuwe afdelingsinitiatieven		
1. Water op Orde	In drie gebieden wordt samen met de waterschappen en gemeenten de effecten van klimaatverandering op het lokale watersysteem (overlast, tekorten, overstromingsrisico's, waterkwaliteit) in beeld gebracht voor de lange termijn en worden gezamenlijk ideeën ontwikkeld om lokale ruimtelijke plannen water en toekomstbestendiger te maken.	
2. Energie op Orde (revolving fund)	Opzetten van een revolverend fonds (garantiefonds) voor duurzame energie en energiebesparing <i>(vanaf volgend kwartaal zal dit projectonderdeel geborgd worden in de lijnorganisatie/ afdeling milieu)</i>	
3. Vervoersnetwerk op orde	In werking stellen van een proces dat moet leiden tot een klimaatbestendiger vervoersnetwerk.	
4. Landbouw op Orde	Ontwikkeling van mitigerende projecten én adaptatieprojecten om de landbouwsector klimaatbestendiger en klimaatneutraler te maken.	
5. Natuur op Orde	Klimaatverandering biedt ook kansen voor natuur: meer waterberging is kans voor extra natte natuur, verandering van biodiversiteit pleit voor een nog robuustere EHS. De landbouwsector krijgt ook een steeds belangrijkere rol als natuurbeheerder.	
6. Bedrijventerreinen op Orde	Proces dat ervoor moet zorgen dat klimaatneutraliteit en klimaatbestendigheid bij de ontwikkeling van bedrijventerreinen automatisch wordt meegenomen.	
Pijler 3: vijf klimaat statements derden		
	Aanjagen/opsporen van vijf grote voorbeeldprojecten van derden, waar samenwerking met of ondersteuning van provincie gevraagd is.	

Bijlagen Programma klimaat

Bijlage 1: voortgang deelprojecten (inhoudelijke beschrijving) pagina 13 t/m 27

Bijlage 2: financieel overzicht pagina 28

Bijlage 3: overzicht mitigerende maatregelen mobiliteit pagina 30

Kwartaaloverzicht stand van zaken deelprojecten

Pijler 1: Nieuwe programma initiatieven

Deelproject 1 “Hier en NU”

Projectdoelstelling

Gedeputeerde Staten van Utrecht hebben op 19 juni 2007 besloten in 2008 een klimaatneutraal kantoor te implementeren. Daarnaast is besloten tot het verrichten van een haalbaarheidsstudie en het maken van een implementatieplan voor een klimaatneutrale provinciale organisatie in 2010 (klimaatneutraliteit van alle provinciale activiteiten zoals duurzame en klimaatneutrale inkoop, aanbestedingen en diensten). De provincie geeft hiermee het goede voorbeeld als duurzame en klimaatbewuste organisatie.

Geplande resultaten conform projectplan in 2008/2009

1. Projectplan	April 2008
2. 0-meting CO2 volgens Green House Gas protocol methode	Juni 2008
3. Overstap naar 100% groene stroom voor provinciehuis en Paushuize	Juli 2008
4. Implementatieplan klimaatneutrale provinciale organisatie gereed	Oktober 2008
5. Vaststelling implementatieplan	December 2008
6. Implementatie klimaatneutrale organisatie en duurzame inkoop	2009

Rapportage over 2^e kwartaal 2008

- **Projectplan**
April 2008 is projectplan klimaatneutraal kantoor opgeleverd.
- **100% groene stroom:** een deel van de ingekochte stroom bleek nog grijze stroom te zijn. In juli wordt een nieuw contract gesloten met ENECO voor groene stroom (inclusief Paushuize!)
- **Compensatie.** Op dit moment wordt onze CO2 uitstoot wel gecompenseerd, maar het compensatiefonds levert een kwalitatief onvoldoende product. De mogelijkheden voor een betere en duurzame vormen van CO2 compensatie gescand. Op grond hiervan zal een nieuwe compensatieregeling worden voorgesteld en doorgevoerd.
- **Compensatie zakelijke km's (incl. vliegen)**
Op grond van een CO2 nulmeting is inzichtelijk gemaakt hoeveel zakelijke auto en vliegkm's er per jaar worden gemaakt en welke CO2 uitstoot dit veroorzaakt. Deze uitstoot zal in 2008 worden gecompenseerd. Verbetermaatregelen om de uitstoot te reduceren worden meegenomen in het implementatieplan Klimaatneutrale organisatie.
- **CO2 0-meting**
Met een internationaal ontwikkelde systematiek “het Green House Gas protocol” is een 0-meting verricht. De systematiek biedt een transparante methode voor het jaarlijks bepalen en rapporteren van CO₂. Het protocol faciliteert ook in het kiezen van goed onderbouwde, transparante doelen en van kansrijke verbeterprojecten. Uit eerste globale resultaten komt naar voren dat de 4 belangrijkste bronnen van CO₂ uitstoot heeft:
 - energieverbruik kantoor
 - papierverbruik
 - zakelijke km's
 - wegaanleg en –onderhoud
- **Implementatieplan**
Het implementatieplan voor een klimaatneutrale organisatie is voorbereiding. De gegevens en conclusies uit de 0-meting zullen worden meegenomen in het implementatieplan voor een klimaatneutrale organisatie.

Vooruitblik mijlpalen 3^e en 4^e kwartaal 2008

1. Overstap naar 100% groene stroom voor provinciehuis en Paushuize. Offerte van Eneco ontvangen. Past niet binnen budget van Facilitaire Dienstverlening. Verzoek om extra budget wordt meegenomen in de kwartaalrapportage door FSE.	Augustus
2. Implementatieplan gereed eind september 2008. Deze zal besproken worden in het directieoverleg en vervolgens worden aangeboden aan GS.	September
3. Vaststelling implementatieplan in oktober 2008.	Oktober

Pijler 1: Nieuwe programma initiatieven

Deelproject 2 “Op Kop”

Omschrijving en toelichting

Met inzet van een team van externe klimaatambassadeurs worden organisaties van diverse branches in de provincie Utrecht uitgedaagd zich aan te sluiten bij de Utrechtse ‘kopgroep’ door klimaatneutraal te worden. Om tot een klimaatneutrale bedrijfsvoering te komen hanteren we het 3-stappenplan: 1. besparen, 2. duurzame energie en 3. compensatie.

Geplande resultaten in 2008/2010 conform projectplan

- De ambassadeurs bereiken in 2008 50 organisaties die klimaatneutraal willen worden.
- In 2009 50 organisaties klimaatneutraal en 50 nieuwe organisaties aan de slag
- In 2010 100 organisaties klimaatneutraal

Rapportage over 2^e kwartaal 2008

Procesresultaten

- Op 23 april heeft de startbijeenkomst voor klimaatambassadeurs plaatsgevonden.
- Op 21 mei is vanuit het project Op Kop een actieve bijdrage geleverd voor de klimaattop.
- In de maand juni is gewerkt aan de toolbox voor de klimaatambassadeurs, de intentieverklaring voor koplopers, het aanbod van de provincie aan koplopers (o.a. strippenkaart voor gratis adviesuren) en aan de voorbereiding van de expertmeeting van 17 september. In juli en augustus wordt de expertmeeting verder voorbereid.
- Op 10 juli staat de tweede bijeenkomst voor klimaatambassadeurs gepland waarbij de toolbox wordt overhandigd (usb stick met informatie voor koplopers en beperkt foldermateriaal).

Projectresultaten

- Er zijn 8 klimaatambassadeurs geselecteerd die elk 5 organisaties gaan benaderen
- Circa 10 organisaties hebben uit eigen beweging al aangegeven dat zij klimaatneutraal willen worden.
- 2 organisaties gaan de intentieverklaring ondertekenen op 17 september.
- Stand van zaken 30 juni: klimaatambassadeurs hebben 3 organisaties aangedragen die de intentieverklaring gaan ondertekenen op 17 september

Vooruitblik op 3^e en 4^e kwartaal 2008

3de kwartaal 2008

- Met ondersteuning van de toolbox gaan de klimaatambassadeurs in de tweede helft van 2008 elk minimaal vijf organisaties actief benaderen om koploper te worden.
- Op 17 september staat de eerste expertmeeting voor koplopers gepland. 5 koploperorganisaties (Rabobank Nederland, Arcadis, DHV, gemeente Houten, gemeente Amersfoort) zullen een intentieverklaring voor een klimaatneutrale organisatie ondertekenen. Koplopers vertellen over footprint en ambitieniveau. Er zijn workshops hoe je als koploper het ambitieniveau bepaald, en welke methode je kiest (borging in organisatie en monitoring).

4de kwartaal 2008

- In november wordt de tweede expertmeeting gehouden. Voorlopige programma: toelichting op provinciale Fonds voor energiebesparing en duurzame energie en Revolving Fund. Er worden voorbeelden gegeven van innovatieve maatregelen voor energiebesparing die in aanmerking komen voor het provinciale fonds. En er worden voorbeelden gegeven van basismaatregelen voor energiebesparingen met een haalbare terugverdientijd.

Pijler 1: Nieuwe programma initiatieven

Deelproject 3a “Meters Meten”

Omschrijving en toelichting

De provincie Utrecht spant zich actief in om de uitstoot van broeikasemissies te beperken door de inzet van energiebesparende maatregelen en toepassing van duurzame energie. Het softwareprogramma CarBon (Ecofys) geeft een goede ondersteuning voor deze maatregelen door het formuleren, plannen en monitoren van mitigerende maatregelen bij gemeenten en provincies. De provincie Utrecht gaat het systeem gebruiken als mitigatie monitor. Ook zal het gebruik van het systeem worden gestimuleerd bij de gemeenten.

Geplande activiteiten 2008/2009 conform projectplan

1. De provinciale energie- en duurzaamheidsprojecten op te nemen in het monitorsysteem (CarBon). Overzicht krijgen van de gemeentelijke projecten die in het systeem zijn ingebracht.
2. Gemeenten kennis te laten maken met het softwarepakket CarBon.
3. De gemeenten begeleiden en ondersteunen bij het vullen van het softwarepakket CarBon met uitgevoerde, lopende en geplande projecten
4. Informatie en inzicht krijgen in de kosten en effecten van energiebesparende maatregelen en toepassing van duurzame energie.
5. CO2 voetafdruk maken van de provincie en uitsplitsen naar gemeenten. Streven naar uniformiteit in de voetafdruk.
6. Evaluatie 2008 en planning maken voor 2009.

Rapportage over 2^e kwartaal 2008

Het gros van de provinciale projecten is opgenomen in het monitorsysteem. Gemeenten Nieuwegein, Houten en Leusden hebben zelf de projecten in Carbon geregistreerd. Gemeente Soest heeft eerst een CO2 nulmeting voor de gemeente laten uitvoeren. Vanuit dit project is hiervoor input geleverd. Soest zal daarna de mitigatie projecten formuleren en in het systeem opnemen.

Met Utrecht, Amersfoort, Veenendaal (ZOU) en Woerden (NWU) is het contact gelegd voor aansluiting aan bij dit project. Deze gemeenten hebben serieuze belangstelling in het monitoringsysteem en/of een “nulmetingsystematiek”. Ecofys organiseert meerdere malen per jaar een informatiemiddag.

Vooruitblik op 3^e en 4^e kwartaal 2008

1. Overzicht maken van de opgenomen projecten in Carmon.	Augustus
2. Actualisatie van provinciale CO2 voetafdruk 2008	Augustus/september
3. Opleveren 1 ^e periodieke rapportage over CO2 reductie in Utrecht (projecten + voetafdruk)	Oktober/november
4. Evaluatie van de ondersteuning door de provincie aan gemeenten	November
5. Projecten invoeren in een aan het monitor gekoppelde management(sturing)systeem.	November
6. evaluatie van de monitoractiviteiten 2008 en bepalen van de monitoractiviteiten in 2009	November/december

Pijler 1: Nieuwe programma initiatieven

Deelproject 3b “Klimaat Effect Kaarten (KEK)”

Projectdoelstelling

Inzicht krijgen in de effecten die klimaatverandering heeft voor de provincie Utrecht en in de ruimtelijke gevolgen die dit met zich mee kan brengen. Deze informatie dient als onderlegger voor strategische provinciaal beleid (waterplan, structuurvisie, gebiedsprogramma's etc).

Geplande activiteiten 2008/2009 conform projectplan	Planning
Opleveren klimaat-effectschetsboek	Juni 2008
Opleveren brochure klimaat-effectschetsboeken via IPO	Augustus 2008
Ronde langs provincies	Juli – september 2008
Nieuwe versie primaire effectkaarten	September 2008
Expertmeetings (minstens twee relevant voor Utrecht)	Oktober 2008-februari 2009
Uitbrengen klimaat-effectboek via IPO	Maart 2009
Geodatabase verder uitbouwen naar eerste generatie klimaat-effectatlas	April-december 2009

Rapportage over 2^e kwartaal 2008

Het schetsboek met de eerste generatie schetskaarten is in juni 2008 opgeleverd. De ontwikkeling van deze kaarten is tot stand gekomen met andere provincies, IPO, Nationaal programmabureau Klimaat voor Ruimte, Alterra, DHV en het KNMI. In juni is de tweede fase van dit project gestart, 'van klimaat-effectschetsboek tot klimaat-effectatlas'. Hiervoor is een IPO-werkgroep opgericht waarin alle provincies direct of indirect vertegenwoordigd zijn.

Vooruitblik op 3^e en 4^e kwartaal 2008

2^e fase: naar een klimaat-effectatlas (IPO Proces)

In 2008 zijn onze vervolgvragen inzichtelijk (via ronde langs provincies) en worden er minstens twee opgepakt via expertsessies	<i>Met de uitvoerders is afgesproken dat gesprekken in de zomer plaatsvinden. Na de zomer volgt een sessie voor het selecteren van de hoofdvragen.</i>
In 2008 worden de primaire klimaat-effecten landsdekkend en voor meerdere jaren opgeleverd (2050, 2100 en evt. 2020/2030)	<i>Met KNMI en Alterra is afgesproken dat eind oktober de oplevering voor in ieder geval de jaren 2050 en 2100 plaats vindt</i>
Definitiestudie van de geodatabase die uitwisseling van informatie en het genereren van diverse kaarten mogelijk moet maken.	2008/2009
In 2008, doorlopend tot begin 2009 vinden 5 expertmeetings plaats over gemeenschappelijke majeure thema's	<i>Het IPO is van plan de expertmeetings in september aan te besteden, uitvoering vindt daarna plaats.</i>
Uitbrengen klimaat-effectboek over de schetsboekfase en de aanvullende werkzaamheden	(gepland voor begin 2009).

Vanwege de complexiteit en tijdspad van het IPO proces wordt ervoor gekozen om naast participatie in IPO verband ook op provinciaal niveau alvast een verdiepingsslag te maken. Dit doen we samen met belanghebbende partners, de universiteit Utrecht en onze GIS-afdeling. Gegevens van de 1^e generatie schetskaarten die in juni zijn opgeleverd, zullen we koppelen met provinciale GIS-kaarten, we inventariseren verdiepingsvragen van onze partners en pakken verdiepingsvragen vanuit adaptatiepilots op. De uitkomsten hiervan worden verwerkt in een "adaptatiegroeiboek". De resultaten die uit het IPO proces voortkomen worden daar op termijn ook in verwerkt.

Pijler 1: Nieuwe programma initiatieven
Deelproject 4 “ Nieuw Bouwen Rijnenburg”

Projectdoelstelling

1. Hoofdproduct: elementen voor een ontwerp en zo mogelijk een integraal ontwerp voor een klimaatbestendig en duurzaam Rijnenburg waaronder:
 - Toepassingen ontwikkelingen voor *klimaatbestendige* en *duurzame* concepten
 - Ruimtelijke oplossingen om de gevolgen van klimaatveranderingen op te vangen
 - Bouw- en ontwikkelconcepten waar duurzame energie centraal staat
 - Duurzaam en milieuontlastend materiaalgebruik
 - Ontwikkelconcepten met aandacht voor gezondheid en leefbaarheid
2. Kennis: we ontwikkelen in dit project kennis over het klimaatbestendig en duurzaam ontwikkelen van een wijk, kennis over de benodigde instrumenten en kennis over de ruimtelijke impact van een klimaatbestendige benadering. Deze kennis zal o.a. deel uitmaken van het “adaptatiegroeiboek”
3. Gereedchapskist:

A: ideeën over klimaatgerelateerde problemen met bijbehorende oplossingsrichtingen

B: instrumenten die kunnen worden ingezet om oplossingen te realiseren

Deze ideeën en instrumenten zijn overdraagbaar. Er zal een publicatie worden gemaakt en /of een symposium worden georganiseerd als onderdeel van dit deelproduct.

Geplande activiteiten 2008/2009 conform projectplan	Planning
Oriëntatiefase / kwartiermaken	maart/april 2008
Plan van aanpak/ projectopdracht	mei 2008
Intentieovereenkomst	juni 2008
Inspiratiebijeenkomst met nationale/internationale topexperts	september 2008
Tweedaagse charette: enthousiasmerende ontwerpbijeenkomst van 20 - 25 deelnemers/experts vanuit verschillende achtergronden waarbij in 2 dagen een integraal ontwerp wordt gemaakt.	oktober 2008
Concrete uitwerking onderdelen in werkateliers met stakeholders en experts	nov.-feb. 2009
Oplevering ontwerpelementen/ ontwerp	maart 2009

NB: Samenvlechting met MER en Masterplan Rijnenburg is een continu proces

Rapportage over 2^e kwartaal 2008

April 2008	stuurgroep klimaatatelier Rijnenburg opgericht intentie tot samenwerken uitgesproken
April 2008	projectopdracht met ambtelijke werkgroep opgeleverd
April 2008	bestuurlijke vaststelling projectopdracht aan het klimaatatelier
Mei 2008	intentieverklaring/projectopdracht ondertekend
Mei 2008	Symbolische ondertekening PR/moment op Utrechtse klimaatop
Juni 2008	Plan van aanpak + voorbereidingsfase: mobiliseren van topexperts voor de expertsmeetings en voorbereidende maatregelen voor inrichting werkateliers

Vooruitblik op 3^e en 4^e kwartaal 2008

September	Inspiratiebijeenkomst met nationale/internationale topexperts
Oktober	Tweedaagse charette met stakeholders en experts + opleveren integrale ontwerpvisie
November	Start uitwerking onderdelen in werkateliers met stakeholders en experts

Pijler 1: Nieuwe programma initiatieven

Deelproject 5 Klimaatbestendigheid is (g)een spel

Projectdoelstelling

Programmaonderdeel Klimaat is (g)een spel wil groepen in de maatschappij in beweging zetten en bewust maken. Focusgroep 2008 is het voortgezet onderwijs. Scholen ontvangen van de provincie producten om energie te besparen (windvaan en zonnepanelen) en leveren tegenprestatie op het gebied van bewustwording en CO2 reductie. Media aandacht is belangrijk onderdeel. Het AD is onze mediapartner binnen het project. Resultaat is energiebesparing bij scholen, bewustwording bij leerlingen, media aandacht voor het onderwerp klimaatverandering en programma Klimaat op Orde.

Geplande projectresultaten project in 2008/2009	Planning
Go/ No go focusgroep scholen a.h.v. vraaganalyse bij scholen	Jan 2008
Plaatsen en testen van molen, zonnepanelen en meetapparatuur op pilot scholen	April 2008
Werving 20 scholen voor deelname waaronder 5 pilotscholen	Juli 2008
Project website operationeel	Sept 2008
Project Start-Up bijeenkomst met alle betrokkenen	17 sept
Start competitie	Oktober 2008
Gastlessen van de provincie op scholen	Okt-mei
Finale competitie	Mei 2009
Werving en verkenning nieuwe doelgroep	Jan 2009
Doorwerking project en competitie 2 ^e ronde	Juni 2009

Rapportage over 2^e kwartaal 2008

Vijf pilotscholen zijn gevonden en werken actief mee met de invulling van het concept. Project komt veelvuldig in de publiciteit zowel lokaal, regionaal als landelijk. Ook andere gemeenten zijn van het project op de hoogte gebracht via een mailing en op de Klimaattop. Dit leidt in sommige gevallen tot actieve werving van nieuwe scholen door gemeenten. Er hebben zich inmiddels meer dan de begroote aantal van 20 scholen aangemeld . De laatste hand wordt gelegd aan de zgn. deliverables: producten die nodig zijn om de competitie goed te kunnen laten verlopen. Op 17 september is alles gereed voor de uitrol.

Geplande mijlpalen 2 ^e kwartaal	Gerealiseerde mijlpalen 2 ^e kwartaal 2008
5 pilotscholen die energiepakket hebben geplaatst	4 van de 5 scholen hebben de molen en panelen geplaatst aan de laatste school wordt gewerkt
15 scholen geworven die in de tweede ronde meedoen: energiepakket in 2008, competitie in 2009/2010	Meer dan 15 scholen hebben zich aangemeld
Publiciteit voor programma en project	Artikelen in Trouw, AD en veel lokale kranten. Ook op internet en regionale en lokale TV veel aandacht voor deze aanpak. Bij de scholen zijn diverse opnames gemaakt voor promotie van het project (en de producten). Concept wordt nu ook landelijk aangeboden (o.a op VNG beurs). Gemeente Roermond gaat er ook mee aan de slag

Toelichting:

Plaatsing van panelen en molen is maatwerk: speciale constructies, toestemming gemeente. Dit levert in sommige situaties enige vertraging op

Vooruitblik op 3^e en 4^e kwartaal 2008

We zullen minimaal 15 pakketten (molen, panelen, meetsysteem) worden ingekocht zodat na de zomer met plaatsing kan worden begonnen. Bijeenkomst waarin de vijf pilotscholen hun plan presenteren aan alle betrokkenen vindt plaats op 17 september. De bedoeling is dat we dit voor een deel gezamenlijk doen met het project Op Kop: ook scholen kunnen koplopers zijn.

Pijler 2: nieuwe klimaatprojecten afdelingen

Deelproject 1 “Water op Orde”

Projectdoelstelling

Met het project Water op Orde dragen wij bij aan de totstandkoming van een klimaatbestendige provincie, zodat de provincie veilig, leefbaar en gezond is. Om een klimaatbestendige provincie te realiseren is het noodzakelijk dat we zichtbaar maken wat er moet gebeuren om het bodem- en watersysteem klimaatbestendig te maken. De korte en middellange termijn opgave voor het waterbeheer zijn inmiddels goed in beeld gebracht door waterschappen en provincie. Maar de meest recente klimaatrapportages bevestigen de noodzaak om verder te kijken dan 2020 en nu al te anticiperen op ontwikkelen die in 2100 kunnen optreden.

In de Watervisie van het nieuwe Waterplan (2010-2015) worden de strategische kaders voor de toekomstige waterbeheer geschetst. Het project Water op Orde onderzoekt vanuit deze visie de lange termijn gevolgen van klimaatverandering op het bodem en watersysteem. We kijken hierbij in eerste instantie naar drie pilotgebieden: Bestaande bebouwing, Nieuwe bebouwing, Landelijk Gebied. Het project wordt in samenwerking met de waterbeheerders uitgevoerd. Het project Water op Orde heeft een looptijd van 4 jaar (periode 2008-2011).

Rapportage over 2^e kwartaal 2008

In het tweede kwartaal is verkend welke gebieden voor de pilots relevant zijn. In expertsessies in samenwerking met kennisinstellingen, waterschappen en gemeenten is ingezoomd op de gevolgen van klimaatverandering in het Groene Hart/Veenweide, polder Rijnenburg en rondom Amersfoort.

Resultaten:

1. Inzicht is op hoofdlijnen vergaard en vastgelegd in de Klimaat Effect Kaarten, Groene Hart verkenningen en Visie van het Waterplan.
2. Gemeenten Utrecht en Amersfoort zijn expliciet benaderd en betrokken. Daarnaast is een samenwerking aangegaan met de hotspotpartners Veenweide en ondiepe Meren van de nationale programma “Kennis voor Klimaat”; dit in overleg met de provinciale trekkers van AVP Veenweide en het Groene Hart. Overige gemeenten zijn bereikt via plenaire bijeenkomsten (Klimaattop, inspiratiedag water, bijeenkomsten Waterplan)

Vooruitblik op 3^e en 4^e kwartaal 2008

In het 3^e en 4^e kwartaal moeten de kennisvragen binnen het project Water op Orde nader worden gedefinieerd, dit in samenhang met de andere adaptatie projecten van het Programma Klimaat op Orde. In het derde kwartaal zullen de pilotgebieden worden vastgesteld. In het vierde kwartaal is de aanpak water op orde voor dit pilotgebied geformuleerd en zijn de pilots gestart.

Pijler 2: Klimaatprojecten afdelingen

Deelproject 2 Energie op Orde : Revolving Fund

Projectdoelstelling

Reduceren van de CO2 uitstoot door investeringen in energiebesparingsmaatregelen en duurzame energietoepassingen door het instellen van een revolving fund ter afdekking van de aanvangsinvesteringen.

Energiebesparingprojecten en duurzame energieprojecten vragen om een extra investering. De investering voor duurzame energieprojecten is hoger dan bij gangbare energieconcepten. Daar staat tegenover dat door besparing van fossiele brandstoffen of energiebesparing er na een bepaalde tijd financieel een positief saldo wordt gerealiseerd.

Deze vorm van subsidie (voor met name investeringen) is het verstrekken van laagrentende leningen vanuit een revolving fund. Door aflossing (en eventueel rentebetaling) komt het uitgeleende geld weer terug in het provinciale duurzaamheidsfonds en is weer beschikbaar voor nieuwe leningen. Het voordeel is dat de middelen tot in lengte van jaren inzetbaar blijven. Met een revolving fund maakt eenmalig subsidiëren plaats voor duurzaam financieren.

Geplande activiteiten 2008/2009 conform projectplan	Planning
berekeningsmethodiek voor leningen vrijgesteld door Europese commissie	4 ^e kwartaal 2008
Start van het fonds 'garantstelling voor leningen'	4 ^e kwartaal 2008
Goedkeuring regeling 'garantstelling voor exploitatie risico's'	2 ^e kwartaal 2009
Start van het fondsdeel voor geïntegreerde projecten (exploitatie)	2 ^e kwartaal 2009

Rapportage over 2^e kwartaal 2008

De juridische en financiële aspecten zijn in het 2^e kwartaal nader uitgewerkt. Een conceptregeling en berekeningsmethodiek voor de garantstelling zijn opgesteld. Op basis hiervan is de regeling aangemeld bij de Europese commissie zodat goedkeuring volgens planning gehaald kan worden. Verkennende gesprekken zijn gevoerd met organisaties die het fonds kunnen beheren. Senter Novem heeft een offerte uitgebracht op basis waarvan de inrichting van het beheer nader kan worden uitgewerkt. Daarmee kan eventueel de opdracht begin van het 4^e kwartaal 2008 verstrekt worden.

Vooruitblik op 3^e en 4^e kwartaal 2008

Regeling ter goedkeuring voordragen aan GS	15 augustus 2008
Start communicatie traject voor revolving fund	1 september 2008
Regeling voorleggen aan PS	29 september 2008
Garantstelling voor leningen vrijgesteld door Europese commissie	15 oktober 2008

NB: Dit project wordt vanaf het volgende kwartaal worden geborgd binnen de afdeling milieu en zal daarmee niet langer onderdeel uitmaken van dit programma klimaat!

Pijler 2: Klimaatprojecten afdelingen

Deelproject 3 Vervoersnetwerk op Orde

Projectdoelstelling

1. Evacuatieplan overstromingen bij een dijkdoorbraak:

Doelstelling: maatschappelijke ontwrichting voorkomen

Provincie Utrecht haakt voor dit projectonderdeel aan bij huidige ontwikkelingen op nationaal en regionaal niveau. Zowel op nationaal als regionaal niveau (Veiligheids Regio Utrecht) wordt in 2008 en 2009 gewerkt aan een evacuatieplan. De te verwachten klimaateffecten in de Provincie Utrecht worden hierin meegenomen. Het regionaal evacuatieplan zal in de eerste helft 2009 gereed zijn. Het regionaal evacuatieplan zal vanuit dit project intern en extern worden besproken om bestuurders en beleidsmakers beter te informeren over de gevolgen van klimaatverandering op het verkeer- en vervoersnetwerk. Ook zullen er, waar nodig, extra maatregelen worden geformuleerd om het vervoersnetwerk op orde te krijgen ter ondersteuning aan het evacuatieplan. Ten slotte is er aandacht voor de communicatie richting burgers en directe belanghebbenden en belangenorganisaties. Dit communicatietraject en het maken van pakket aan maatregelen zal eind 2009 zijn afgerond.

2. Wateroverlast (n.a.v. extreme neerslag)

Doelstelling: nadelige effecten van klimaatverandering m.b.t. vervoersnetwerken opvangen

Als gevolg van klimaatveranderingen zal er in de toekomst steeds vaker sprake zijn van wateroverlast veroorzaakt door hoosbuien. De vervoersnetwerkkarten uit het provinciaal geo informatiesysteem GIS zullen gekoppeld worden aan klimaateffectkaarten die in juni 2008 zijn opgeleverd. Hiermee kan een analyse worden gemaakt van potentiële knelpunten op het terrein van wateroverlast en verkeer en vervoer. De betekenis van deze knelpunten in het bestaande of toekomstige vervoersnetwerk wordt besproken met de verantwoordelijke wegbeheerders. Samen met hen wordt een plan van aanpak opgesteld en wordt gestreefd naar een uitvoeringsovereenkomst. Provincie Utrecht neemt in dit proces een coördinerende en monitorrol op zich.

Geplande activiteiten 2008/2009 conform projectplan	Planning
Input leveren bij regionale en landelijke ontwikkelingen evacuatieplan (1)	mei 2008 – mei 2009
Communicatie met belanghebbende organisaties over evacuatieplan en formuleren pakket aan maatregelen ter ondersteuning aan het evacuatieplan (1)	Mei-dec 2009
Klimaateffectkaarten in GIS (2)	September 2008
Analyse klimaateffectkaarten en vervoersnetwerkkarten(2)	Oktober – december 2008
Ontwikkelen uitvoeringsprogramma met wegenbeheerders (2)	Januari – februari 2009
Communicatie regionaal evacuatieplan (1) en wateroverlast	2009

Rapportage over 2^e kwartaal 2008

In de aanpak van de Veiligheids Regio Utrecht voor het maken van een evacuatieplan worden de effecten van klimaatverandering meegenomen. Provincie is hierbij aangehaakt en levert input.

Vooruitblik op 3^e en 4^e kwartaal 2008

Input leveren bij regionale en landelijke ontwikkelingen evacuatieplan (1)	Eind van dit jaar worden de eerste onderzoeksresultaten bekend. Deze onderzoeksresultaten dienen als input voor het evacuatieplan.
Klimaateffectkaarten in GIS (2) en koppeling met vervoersnetwerkaarten.	September 2008
Analyse klimaateffectkaarten (2)	Oktober /november 2008
Communicatiemateriaal opstellen en start overleg met wegenbeheerders	November/december

NB: Zoals in de inleiding staat vermeld wordt naast dit programma structureel gewerkt aan het terugdringen van CO2 uitstoot vanuit diverse afdelingen. Een overzicht van activiteiten op dit terrein dat wordt aangestuurd vanuit de afdeling mobiliteit treft u aan in **bijlage 3**. Deze bijlage is ter informatie toegevoegd, vanwege de vragen die de commissie MME zijn in een eerdere vergadering hebben gesteld.

Pijler 2: Klimaatprojecten afdelingen

Deelproject 4+ 5 Landbouw en Natuur op Orde

Projectdoelstelling

Het programma Landbouw op Orde richt zich zowel op mitigatie als op adaptatie.

1. De 2400 Utrechtse boeren zijn zich bewust van de klimaatverandering en de gevolgen daarvan
2. De emissie van broeikasgassen uit de Utrechtse landbouw wordt verminderd met 30% in 2020 (t.o.v. 1990);
3. De productie van duurzame energie wordt gestimuleerd.
4. De effecten van klimaatverandering voor de landbouw worden in beeld gebracht en in de vorm van pilots worden drie adaptatieprojecten gestart .

Activiteiten 2008/2009 conform projectplan (mitigatie)

1. Actief ondersteunen van initiatieven en daar waar mogelijk koppelen aan energievragers (bijvoorbeeld van biogas of warmte);
2. Randvoorwaarden voor duurzame productiesystemen (ruimtelijke ordening, vergunningen, infrastructuur)
3. Ontwikkeling van nieuwe concepten zoals de energieleverende stal, analoog aan de energieleverende kas
4. Haalbaarheidsonderzoek naar de teelt van biomassa, zoals riet, wilgen of algen. Hierbij speelt functiecombinatie een belangrijke rol (biomassa, natuur, waterbeheer, CO2 opslag)

Activiteiten projectplan 2008/2009 (adaptatie)

1. Kennismarkt waterplannen en klimaat (waterschappen, provincie en rijk lichten de stand van zaken toe met betrekking tot ieders onderzoek naar klimaatverandering; op grond hiervan formuleren we gemeenschappelijke kennisvragen en geven we de samenwerking vorm);
2. Onderzoek naar landbouwbedrijfsvormen die passen bij klimaatbestendig waterbeheer
3. Inzet van effluent van rioolwaterzuiveringen voor landbouw en natuur
4. Pilot: anticiperen op effecten van klimaatverandering in het kader van inrichting Binneveld
5. Pilots: effecten klimaatverandering meenemen in beheerplannen N2000

Rapportage over 2^e kwartaal 2008

In het tweede kwartaal is provincie met Bureau Lami aan de slag gegaan met:

- Organiseren van voorlichtingsbijeenkomst over zonne-energie uit daken van stallen
- Twee haalbaarheidsonderzoeken naar mestvergisting
- Subsidieverlening voor de begeleiding van de teelt van olifantsgras

Op het terrein van adaptatie zijn de volgende stappen gemaakt:

- De klimaateffecten, zoals droogte- en natschade worden in beeld gebracht in het project KEK. In het tweede kwartaal zijn de eerste resultaten opgeleverd.
- In overleg met de landbouw, waterschappen en de natuur- en milieuorganisaties wordt onderzoek gedaan naar de mogelijke maatregelen die de landbouw kan nemen om bij te dragen aan een klimaatbestendig waterbeheer in de provincie. Dit doen we binnen de bestuurlijke werkgroep *Klimaatbestendige landbouw en natuur*. Onze aandacht zal hierbij vooral uitgaan naar de gevolgen van watertekorten.

Pijler 2: Klimaatprojecten afdelingen

Deelproject 6 Economie op Orde: Klimaatbestendige bedrijventerreinen.

Projectdoelstelling

Provincie Utrecht en Kamer van Koophandel Midden Nederland hebben de intentie uitgesproken kennis op te willen doen in de (on)mogelijkheden om bij de locatiekeuze, de plan- en ontwerpfase van bedrijventerreinen en op bestaande bedrijventerreinen rekening te houden met klimaatverandering. Dit om beter te kunnen adviseren inzake klimaatbestendig (ruimte en water) en klimaatneutraal (binnen en buitenruimte gebouwen) bouwen en (her)ontwikkelen.

N.a.v. ervaringen project Stichtse Rijnlanden (onder de stad Utrecht) – waar wordt gekeken naar klimaat bestendigheid (=waterhuishouding + klimaatneutraal) – wordt een indicatielijst gemaakt waaraan bestaande en toekomstige bedrijven kunnen toetsen of ze klimaatbestendig zijn (scan): Dit wordt vervolgens doorvertaald naar indicatoren en concreet gemaakt voor bedrijventerreinen. Het doel is om tot een concrete maatregelenpakket te komen. Onze partners zijn Rijkswaterstaat, Waterschappen, provincie Utrecht, Kamer van Koophandel Midden Nederland en het nationale adaptatieprogramma ARK.

Rapportage over 2^e kwartaal 2008

Er zijn met de partners twee brainstormsessies gehouden. De tweede sessie vond plaats tijdens de Utrechtse klimaatop. Twee bedrijventerreinen werden als casus ingebracht: bedrijventerrein Mijdrecht De Ronde Venen en bedrijventerrein Overvecht-Noord (plan van ondernemerskring) Utrecht. Met 20 enthousiaste deelnemers hebben we aan de hand van twee presentaties de klimaatcheck, die in ontwikkeling is, voor het eerst getest. Aan de hand hiervan kan de klimaatcheck worden aangescherpt.

Vooruitblik op 3^e en 4^e kwartaal 2008

- Aanscherpen klimaatcheck bedrijventerreinen
- Communicatietraject m.b.t. deze methodiek

Doorpakken in pilotvorm: het plan van de ondernemerskring Overvecht-Noord (bedrijventerrein Overvecht-Noord) is door de klimaatcheck op extra ideeën gebracht. De Kamer van Koophandel ondersteunt deze visie. In dit kwartaal wordt gekeken wat de rol van de provincie en de KvK kan zijn om het bedrijvenplan te ondersteunen.

Pijler 3: vijf klimaatstatements van derden

In het tweede kwartaal is de werving (kwartiermaken) van potentiële projecten gestart.

Potentiële projecten zijn:

1. **Klimaatbestendig bedrijventerrein Overvecht.** De ontwikkeling van dit bedrijventerrein is tegen de lat gelegd van klimaatbestendigheid (omgang met wateroverlast, droogte, groene daken etc.) Dit heeft geleid tot nieuwe inzichten (win-win situaties). De ondernemerskring Overvecht wil de lessen die geleerd zijn uit de klimaatcheck opnemen in het totale plan. Eventueel is verdere ondersteuning/bemiddeling vanuit de provincie gewenst.
2. **Klimaatneutrale en integrale ontwikkeling stationsgebied Woerden.** Gekeken wordt of vanuit het programma klimaat extra innovatie m.b.t. overkapping spoor ondersteund kan worden. Dit hangt af van het verloop van het proces m.b.t. de primaire doelstellingen en bestuurlijk draagvlak.
3. **Groene daken stationsgebied Utrecht.** Op dit moment wordt de haalbaarheid onderzocht van het implementeren van groene daken in het stationsgebied. Provincie biedt daarbij ondersteuning. Deze studie gebeurt samen met experts op het terrein van groene daken.
4. **Klimaatbestendige en duurzame ontwikkeling Vathorst**
Amersfoort heeft ambities op het terrein duurzaamheid en klimaat bij de verdere ontwikkeling van Vathorst. Binnenkort zal een verzoek komen van Amersfoort voor ondersteuning m.b.t. het leveren van kennis.

Sommige initiatieven worden geborgd bij andere provinciale programma's of beleidsprocessen, zoals klimaatneutrale ontwikkeling van stationsgebied Woerden.

Versnellingsbudget

(in 2007 €300.000,- en in 2008 €400.000,-)

Op 23 juni is de kaderverordening Duurzaamheid, Energie en Klimaat vastgesteld. Vanwege de verbanden tussen de beleidsvelden Duurzaamheid, Energie en Klimaat, zijn de beschikbare subsidiegelden ondergebracht in één verordening. Dit verhoogt de mogelijkheid voor een doelmatige inzet van de betreffende middelen.

Voor een slagvaardige en flexibele inzet van de subsidies is in de kaderverordening de nadere vaststelling van regels en subsidieverlening gedelegeerd aan GS. Volgens planning zullen deze nadere regels in september door GS worden vastgesteld.

In dezelfde maand wordt door PS door middel van een wijziging in de kaderverordening, het kader van de Waterketen aan de kaderverordening toegevoegd.

Op 18 december 2007 is subsidie beschikbaar gesteld voor de volgende projecten:

1. Project: Inzamelingssysteem frituurvet € 20.000,-
2. Project: Decentrale verwarmingsinstallatie met snoeihout als brandstof €80.000,- (als garantiestelling tot aan de definitieve start van het revolverend fonds dat wordt opgezet.)
3. Project: Duurzame energie uit olifantengras €100.000,-
4. Project: Park Rozendaal Energiebewust! €25.000,-
5. Project: Windmolens en zonnecellen i.h.k.v. klimaatspel provincie Utrecht €75.000,-

In het 2^e kwartaal 2008 is met de gemeente Utrecht overeengekomen gezamenlijk een haalbaarheidsonderzoek naar de toepassing van groene daken (t.b.v. energiewinning, isolatie, afvangen van fijnstof en waterberging) op nieuwe en oude gebouwen in het stationsgebied. Hiervoor heeft de provincie maximaal 50% van het totaal bedrag en maximaal €25.000,- ter beschikking gesteld in de vorm van gezamenlijk opdrachtgeverschap.

In afwachting van de nadere regels voor de kaderverordening zijn er in het tweede kwartaal 2008 diverse contacten gelegd met initiatiefnemers, maar nog geen subsidies ter beschikking gesteld.

Om zo goed mogelijk uitvoering te kunnen geven aan de kaderverordening Duurzaamheid, Energie en Klimaat en de onderliggende subsidieregels worden gesignaleerde initiatieven en binnengekomen aanvragen besproken. Zo zorgen we voor een goede inhoudelijke afweging en worden aanvragen uit de juiste budgetten gesubsidieerd.

Bijlage 2: Financiën

Voor het gehele programma is voor deze collegeperiode €4.000.000,- ter beschikking gesteld door PS. Bij vaststelling van het programma door PS op 19 mei 2008 is ook de programmabegroting vastgesteld. Hieronder een overzicht van de financiële stand van zaken tot en met het 2^e kwartaal van 2008 op basis van deze programmabegroting.

Onderstaande tabel geeft inzicht in de totale programmabegroting over 2008 en 2009.

Programmabegroting 2008-2009							
		2007	2008	2009	2010	2011	2012
Lasten regulier		192.000	364.000				
Lasten uitvoeringsprogramma			3.215.312	795.188			
Baten							
Totaalsaldo meerjarig:	Jaarsaldi:	192.000	3.579.312	799.188			

Onderstaande tabel geeft inzicht in de budgetten over 2008 gesplitst naar middelen uit

A: reguliere en B: middelen uit het uitvoeringsprogramma verkregen.

A: Financiën 2008 2e kwartaal 2008 op begroting Regulier				
Budgetnaam	Budget	Verplicht	Realisatie	Restant saldo
Algemeen	€ 364.000	€ 353.500		€ 10.500
Totaal	€ 364.000	€ 353.500		€ 10.500

B: Financiën 2008 2e kwartaal 2008 op begroting Uitvoeringsprogramma				
Budgetnaam	Budget	Verplicht	Realisatie	Restant saldo
Programma algemeen	€ 435.188	€ 44.365	€ 127.887	€ 262.936
Ondersteuningsbudget	€ 350.000	€ 0	€ 0	€ 350.000
Overige (Europa, netwerkontwikkeling etc)	€ 50.000	€ 0	€ 0	€ 50.000
Pijler 1 (toelichting: 1)	€ 1.504.320	€ 243.798	€ 68.528	€ 1.191.993
Pijler 2 (toelichting: 2)	€ 396.735	€ 0	€ 8.194	€ 388.541
Pijler 3 (toelichting: 3)	€ 20.000	€ 0	€ 0	€ 20.000
Versnellingsbudget 2008	€ 400.000	€ 25.000	€ 0	€ 375.000
Onvoorzien	€ 59.069	€ 0	€ 0	€ 59.069
Totaal	€ 3.215.312	€ 313.163	€ 204.609	€ 2.697.539

Toelichting:

1. Pijler 1 bevat de programmaprojecten *Hier en Nu*, *Op Kop*, *Klimaat-effectkaarten*, *Meters Meten*, *Nieuw Bouwen Rijnenburg* en het project *Klimaat is (g)een spel*.
2. Pijler 2 bevat de afdelingsprojecten *Energie op Orde*, *Water op Orde*, *Vervoersnetwerk op Orde*, *Natuur op Orde*, *Landbouw op Orde* en *Economie op Orde*.

Deze projecten zitten in de kwartiermakers fase waardoor er nog geen grote uitgaven zijn gedaan. Daarnaast zijn nog niet alle uren via het tijdschrijven verwerkt. In de 2^e helft van 2008 gaan veel afdelingsprojecten de uitvoeringsfase in. Voor de uitvoering zal een deel van de budgetten van deze deelprojecten in 2008 worden aangewend en het restant zal voor de uitvoering in 2009 worden aangewend.

3. Pijler 3 is het aanjaagbudget voor het werven van 5 *klimaatstatements* van derden.

4. De financiële administratie van *intern* gemaakt kosten (apparaatskosten, algemene kosten e.d.) zijn bij aanlevering van deze gegevens niet volledig verwerkt. Dit betekent dat de uitgaven in het tweede kwartaal hoger liggen dan in dit overzicht is weergegeven.
5. Vanuit 2007 is de reservering van € 353.500 overgeboekt naar 2008, vermeld in de tabel regulier, dit bedrag is bijna geheel reeds in verplichting vastgelegd.

Bijlage 3:

Zoals in de inleiding staat vermeld wordt naast dit programma structureel gewerkt aan het terugdringen van broeikasgasemissies door diverse afdelingen. Hierbij treft u een overzicht aan van activiteiten van de afdeling mobiliteit, waar direct of indirect een bijdrage wordt geleverd aan CO2 reductie.. Deze bijlage is ter informatie toegevoegd, vanwege de vragen die de commissie MME zijn in een eerdere vergadering hebben gesteld.

Mitigerende maatregelen Mobiliteit

In onderstaande beleidstukken, samenwerkingsverbanden en maatregelen ligt de nadruk op de waarborging van de bereikbaarheid van de regio Utrecht. Het waarborgen van de bereikbaarheid kan in veel gevallen positieve effecten hebben op het klimaat, zoals het stimuleren van fietsgebruik, telewerken, gebruik openbaar vervoer en de doorstroming (zoals groene golven en tovergroen).

SMPU

In het SMPU staat de waarborging van de bereikbaarheid van de Provincie Utrecht en de Randstad in relatie tot het verminderen van de negatieve effecten van verkeer en vervoer op de kwaliteit van de leefomgeving. De auto-, openbaarvervoer- en fietsnetwerken in de Provincie Utrecht moeten functioneren als een doelmatig verkeers- en vervoersysteem, dat als zodanig moet worden ontwikkeld en (dynamisch) gemanaged. Er is sprake van een doelmatig verkeers- en vervoersysteem als gebruikers:

- Bij het gebruik van de netwerken kunnen rekenen op een vastgesteld *kwaliteitsniveau* (bijv. voor doorstroming) en
- De capaciteit van het totale auto-, spoor-, water-, openbaarvervoer- en fietsnetwerken *optimaal benutten*,
- Goed kunnen overstappen, dan wel goederen kunnen overslaan binnen een netwerk en/of tussen de netwerken.

Pakketstudies

De Provincie Utrecht heeft in 2006 een Bestuursovereenkomst getekend waarin is vastgelegd maatregelen uit te voeren voor een goede toekomstige bereikbaarheid van de regio Utrecht. De Bestuursovereenkomst is ook getekend door het Ministerie van Verkeer en Waterstaat, Bestuur Regio Utrecht, gewest Eemland, gewest Gooi- en Vechtstreek, gemeente Utrecht, gemeente Hilversum en de gemeente Amersfoort. In deze Bestuursovereenkomst zijn afspraken gemaakt om twee pakketstudies uit te gaan voeren:

- voor het gebied binnen en rondom de Ring Utrecht
- voor het gebied binnen en rondom de driehoek Amersfoort, Hilversum en Utrecht

In deze pakketstudies worden concrete (investerings)beslissingen voorbereid voor het openbaar vervoer, de fiets en de auto. Tevens is het doel van de pakketstudies te komen tot besluitvorming over de uitvoering van andersoortige maatregelen ten behoeve van de verbetering van de auto-, OV- en fietsbereikbaarheid in de regio Utrecht. Mobiliteitsmanagement speelt hierbij een grote rol. Aangezien de auto niet alle problemen kan oplossen, wordt de reiziger geprikkeld alternatieven te gebruiken als fiets, openbaar vervoer, gebruik van P+R en/of telewerken. Overheden, werkgevers en aanbieders van mobiliteitsdiensten organiseren samen de voorwaarden waarbinnen reizigers slimme keuzes kunnen maken en maken onderling afspraken over de aanpak van knelpunten. In beide gebieden van

de pakketstudies zijn al enkele belangrijke initiatieven van de grond gekomen op het gebied van mobiliteitsmanagement.

Vanaf 2008 worden onderstaande maatregelen ('no-regrets') in uitvoering genomen:

1. Comfortverbetering regionaal fietsnetwerk (ontbrekende schakels, verminderen wachttijden, auto-fiets transferia)
2. Programma stedelijke distributie
3. Oprichten Mobiliteitsplatforms in de Economische Kerngebieden
4. Programma tijdsordering (telewerken, rooster- en openingstijden, banenruil, etc.)
5. Stimuleren OV-Fiets beleid
6. Programma voor P&R voorzieningen in herkomst-, bestemmings- en tussengelegen gebieden
7. Regionaal VerkeersManagement op netwerkniveau

Utrecht Bereikbaar

Om de hinder die de bouw- en onderhoudswerkzaamheden in Utrecht de komende jaren veroorzaakt, zoveel mogelijk te beperken is het programmabureau Utrecht Bereikbaar opgericht. Utrecht Bereikbaar is onder andere een samenwerkingsverband van Rijkswaterstaat, Gemeente Utrecht, Bestuur Regio Utrecht en Provincie Utrecht. Het bedrijfsleven wordt vertegenwoordigd door VNO/NCW Midden en de Kamer van Koophandel Midden Nederland. Het belangrijkste wapen tegen het fileleed is de Utrecht Bereikbaar-pas die werkgevers in Utrecht voor hun personeel uit de regio kunnen aanschaffen. Met de Utrecht Bereikbaar-pas kan door de pashouder vrij gebruik gemaakt worden van bijvoorbeeld openbaar vervoer, telewerkplekken, speciale P+R Terreinen en OV Fiets.

Fiets

Alle mobiliteitsmanagement activiteiten en projecten die het bevorderen van het fietsen beogen dragen bij aan een minder gebruik van de auto en daarmee bij aan klimaatverbetering, zoals:

- Realiseren korte utilitaire en recreatieve fietsverbindingen in het kader van Agenda 2010.
- Uitwerking fietsroutekeuring betreft een kwalitatieve verbetering van de hoofdfietsroutes van zowel gemeenten als provincie.
- Beleidsuitwerking fiets is momenteel in ontwikkeling waarin diverse stimulerende fietsprojecten worden opgenomen.
- "Fietsen scoort" jaarlijkse financiële bijdrage aan het COS met het doel het fietsen te bevorderen.
- Samen met een aantal gemeenten worden uitgiftepunten voor de OV-fiets op stations en een bus-knooppunt gerealiseerd om de keten met openbaar vervoer te verbeteren.
- Call a car (soort Greenwheels) voert een opdracht uit om de deelauto in een vijftal kleine gemeente te realiseren. Deelnemers maken fors minder kilometers dan met de eigen auto.
- Realiseren van stallingvoorzieningen bij alle bushaltes in ons concessiegebied en langs provinciale wegen.